

Sygn. akt VI ACa 1515/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 marca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Jacek Sadomski (spr.)

Sędziowie: SA Marcin Strobel

SO (del.) Tomasz Szanciło

Protokolant: starszy sekretarz sądowy Magdalena Męczkowska

po rozpoznaniu w dniu 8 marca 2017 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Stowarzyszenia (...) w P.

przeciwko M. M.

o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 16 czerwca 2015 r.

sygn. akt XVII AmC 78/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że:

a) uznaje za niedozwolone i zakazuje stosowania przez M. M. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści: „Datą zakupu jest data wystawiona na paragonie lub fakturze.”;

b) zasądza od M. M. na rzecz Stowarzyszenia (...) w P. kwotę 360 zł (trzysta sześćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego;

c) nakazuje pobrać od M. M. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w W. kwotę 600 zł (sześćset złotych) tytułem opłaty od pozwu, od uiszczenia której powód był zwolniony z mocy prawa;

d) zarządza publikację rozstrzygnięcia zawartego w punkcie a) w Monitorze Sądowym i Gospodarczym na koszt pozwanego;

2. zasądza od M. M. na rzecz Stowarzyszenia (...) w P. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;

3. nakazuje pobrać od M. M. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w W. kwotę 600 zł (sześćset złotych) tytułem opłaty od apelacji, od uiszczenia której powód był zwolniony z mocy prawa.

Sygn. akt VI ACa 1515/15

UZASADNIENIE

Stowarzyszenie (...) z siedzibą w P. domagało się uznania za niedozwolone i zakazania wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia o treści: „Datą zakupu jest data wystawiona na paragonie lub fakturze”, zawartego we wzorcu umowy zatytułowanym „Strona o mnie”, którym posługiwał się pozwany M. M., prowadzący działalność gospodarczą pod firmą PHU (...).

Pozwany nie uznał powództwa i domagał się jego oddalenia.

Wyrokiem z dnia 16 czerwca 2015 r. Sąd Okręgowy w Warszawie Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił wniesione w tej sprawie powództwo.

Sąd okręgowy ustalił, że pozwany prowadzi działalność gospodarczą polegającą m.in. na sprzedaży sprzętu komputerowego i oprogramowania za pośrednictwem sklepu internetowego działającego pod adresem (...). W ramach tej działalności pozwany opracował i posługiwał się w obrocie wzorcem umowy zawierającym zapis: „Datą zakupu jest data wystawiona na paragonie lub fakturze”.

W ocenie sądu okręgowego powyższe postanowienia wzorca nie stanowią niedozwolonego postanowienia umownego w myśl art. 385¹ k.c.

Jak wskazał sąd okręgowy, postanowienie to reguluje chwilę dokonania zakupu, to jest zawarcia umowy. W kodeksie cywilnym kwestię tę normuje art. 70 k.c., zgodnie z którym w razie wątpliwości umowę poczytuje się za zawartą w chwili otrzymania przez składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu, a jeżeli dojdzie do składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu nie jest wymagane – w chwili przystąpienia przez drugą stronę do wykonania umowy. W rozpoznawanej sprawie, postanowienie wzorca stosowanego przez powoda określa moment zawarcia umowy, usuwając tym samym mogące powstać w tym zakresie wątpliwości. W ocenie sądu okręgowego określenie przez pozwanego przedsiębiorcę momentu zawarcia umowy zostało dokonane w sposób prawnie dopuszczalny. Zarazem tak oznaczona chwila zawarcia umowy nie kształtuje praw i obowiązków konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, ani nie narusza ich interesów w sposób rażący. Uzasadniając ten pogląd, sąd okręgowy przywołał art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny. Przepis ten przewiduje dla konsumenta prawo odstąpienia od umowy. Termin na realizację tego uprawnienia liczy się od dnia wydania rzeczy, a gdy umowa dotyczy świadczenia usługi – od dnia jej zawarcia. Tym samym data zawarcia umowy nie ma w tym przypadku żadnego wpływu na treść tego uprawnienia. Z tego względu w ocenie sądu okręgowego, niezasadny jest zarzut powoda, że postanowienie, stanowiące przedmiot badania w tej sprawie, skutkuje skróceniem terminu do odstąpienia od umowy. Termin ten bowiem liczony jest od dnia wydania towaru. Ponadto, w ocenie sądu okręgowego, wyeliminowanie tego postanowienia z treści wzorca umowy nie sprawi, że jakkolwiek zmieni się sytuacja prawa konsumentów. W przypadku bowiem dochodzenia roszczeń z tytułu niezgodności towaru konsumpcyjnego z umową art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego wskazuje, że sprzedawca odpowiada wobec kupującego w przypadku stwierdzenia niezgodności towaru z umową przed upływem dwóch lat od wydania tego towaru kupującemu. Ponadto art. 4 ust. 1 tej ustawy wprowadza domniemanie istnienia niezgodności w chwili wydania towaru, jeśli została ona stwierdzona przed upływem sześciu miesięcy od wydania towaru. W rezultacie także i w tym wypadku data zawarcia umowy pozostaje bez wpływu na sytuację prawną konsumenta.

Ponadto, jak wskazał sąd okręgowy, kwestionowane postanowienie określa wyłącznie moment zawarcia umowy, natomiast w żaden sposób nie odnosi się do jej skuteczności. Tymczasem zgodnie z przepisami ogólnymi Kodeksu

cywilnego dotyczącymi zawarcia umowy (art. 66 i nast.) elementami konstytuującymi umowę są: oferta, jako oświadczenie woli zawarcia umowy określające jej istotne postanowienia, a także oświadczenie adresata o przyjęciu tejże oferty. Tym samym do zawarcia umowy dochodzi w wyniku złożenia zgodnych oświadczeń woli co najmniej dwóch stron zmierzających do wywołania określonych w jej treści skutków prawnych. Z chwilą przyjęcia oferty aktualizują się zatem podstawowe roszczenia składające się na essentialia negotii umowy sprzedaży tj. o zapłatę umówionej ceny oraz odebranie rzeczy po stronie przedsiębiorcy, a także o przeniesienie własności oraz wydanie przedmiotu umowy po stronie konsumenta. Modyfikacja daty zawarcia umowy dokonana przez pozwanego, wobec faktu złożenia sobie wzajemnych oświadczeń woli składających się na umowę, nie ma natomiast żadnego wpływu na ich skuteczność. Co zaś tyczy się innych roszczeń, aktualizujących się już po wydaniu towaru (w tym paragonu lub faktury), a które determinowane są zgłoszeniem ich w określonym terminie liczonym od dnia zawarcia umowy, wówczas okres ten uległby wydłużeniu na skutek brzmienia zapisu, bowiem data zawarcia umowy następuje z pewnością przed momentem wystawienia paragonu lub faktury VAT. W efekcie kwestionowane przez powoda postanowienie nie wpływa w żaden istotny sposób na treść uprawnień przysługujących konsumentom, a tym samym jego wyeliminowanie nie spowoduje polepszenia ich sytuacji prawnej. Równocześnie należy zaznaczyć, że w nielicznych przypadkach formułowania roszczeń innych niż wyżej wymienione usunięcie zapisu z treści wzorca może jedynie pogorszyć sytuację konsumentów, bowiem jak wskazano powyżej przyczyniłoby się to do skrócenia okresu liczonego od dnia zawarcia umowy.

Apelację od wyroku sądu okręgowego złożyła strona powodowa, zaskarżając wydany wyrok w całości i wnosząc o jego zmianę poprzez uznanie za niedozwolone i zakazanie stosowania w obrocie z konsumentami postanowień wzorca umownego zaskarżonego w tej sprawie. Skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. poprzez błędne przyjęcie, że zaskarżony zapis nie stanowi niedozwolonego postanowienia umownego. Wskazał, że na mocy tego postanowienia umownego, przedsiębiorca jednostronnie ustala datę zakupu towaru przez konsumenta, a tym samym w istocie datę zawarcia umowy pomiędzy stronami.

Rozpoznając sprawę w granicach zaskarżenia sąd apelacyjny zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 387 § 2¹ k.p.c., jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W świetle art. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która wprowadziła powyższy przepis, art. 387 § 2¹ k.p.c. znajduje zastosowanie do orzeczeń sądów drugiej instancji wydanych po dniu wejścia w życie tej ustawy. Zważywszy, że w okolicznościach rozpoznawanej sprawy ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji nie budzą wątpliwości, apelacja nie podnosi zarzutów w tym zakresie, zaś sąd apelacyjny ustalenia te podziela i przyjmuje za własne, zgodnie z art. 387 § 2¹ k.p.c. uzasadnienie sądu odwoławczego zostało ograniczone do wyjaśnienia podstawy prawnej wydanego wyroku.

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. niedozwolonymi postanowieniami umowy są postanowienia umowy zawieranej z konsumentem, które nie zostały uzgodnione indywidualnie, jeżeli kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Z kolei art. 385³ k.c. zawiera przykładową listę klauzul umownych, co do których istnieje domniemanie ich abuzywności (tzw. klauzule szare).

Trafnie sąd okręgowy ustalił w tej sprawie, że zaskarżone postanowienie wzorca dotyczy umów zawieranych w obrocie konsumenckim. Oceny tej nie zmienia fakt, że postanowienia wzorca zawarte zostały w zakładce zatytułowanej „Strona o mnie”. Wśród zamieszczony tam informacji o firmie pozwanego i zasadach jej działalności, zawarte zostały bowiem postanowienia kształtujące prawa i obowiązki konsumentów w umowach zawieranych z pozwanym. Takim postanowieniem jest zaskarżona klauzula, zgodnie z którą datą zakupu towaru przez konsumenta jest data wystawiona na paragonie lub fakturze. Zasadnie również sąd okręgowy, oceniając wniesione w tej sprawie powództwo i legitymację bierną pozwanego wskazał, że zgodnie z art. 479³⁹ k.p.c. z żądaniem uznania postanowienia wzorca

umowy za niedozwolone można wystąpić również wówczas, gdy pozwany zaniechał jego stosowania, jeżeli od tego zaniechania nie minęło sześć miesięcy. Ponadto zgodnie z art. 479⁴⁰ k.p.c. zaniechanie przez pozwanego, po wytoczeniu powództwa, stosowania zaskarżonego postanowienia wzorca umownego nie ma wpływu na bieg postępowania. Tym samym zawarte w odpowiedzi na pozew zarzuty pozwanego, że stanowiące przedmiot kontroli w tej sprawie postanowienie wzorca zostało zmienione przed doręczeniem pozwu, nie ma wpływu na bieg tego postępowania i legitymację bierną pozwanego.

Okoliczność, że stanowiące przedmiot kontroli postanowienie wzorca nie zostało uzgodnione indywidualnie, co oznacza, że konsument na jego treść nie miał rzeczywistego wpływu (art. 385¹ § 3 k.c.), nie była w tej sprawie sporna. Pozwany okoliczności tej nie kwestionował, nie próbował również obalić domniemania wynikającego z reguły dowodowej zawartej w § 4 art. 385¹ k.c. Słusznie sąd pierwszej instancji dostrzegł, że poddane kontroli abstrakcyjnej postanowienie wzorca nie obejmuje głównych świadczeń stron.

Nie można natomiast podzielić oceny sądu pierwszej instancji, że postanowienie wzorca stanowiące przedmiot kontroli w tej sprawie, nie narusza interesów konsumenta i z tych względów nie może być uznane za abuzywne.

Przedmiotem abstrakcyjnej kontroli sądowej jest ocena zgodności badanego postanowienia wzorca z dobrymi obyczajami, a w szczególności z zasadą równomiernego (ekwiwalentnego) rozłożenia uprawnień i obowiązków między stronami tego rodzaju stosunków umownych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać wprowadzenie klauzul godzących w równowagę kontraktową stron, zaś rażące naruszenie interesów konsumenta polega na nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku umownym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 lipca 2005 r., I CK 832/2004, a także: wyroki SN: z 3 lutego 2006 r., I CK 297/2005 i z 13 października 2010 r., I CSK 694/2009). Przyjmuje się więc, że postanowienie wzorca rażąco narusza interes konsumenta, jeżeli poważnie, znacząco odbiega od sprawiedliwego wyważenia praw i obowiązków stron na niekorzyść konsumenta. Podkreśla się przy tym, że pojęcie rażącego naruszenia interesów konsumenta nie może być sprowadzane tylko do wymiaru czysto ekonomicznego – należy też uwzględniać niewygodę organizacyjną, nierzetelność traktowania, wprowadzenie w błąd, naruszenie prywatności konsumenta (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 października 2004 r., I CK 162/04 i przywołany już powyżej wyrok z 13 lipca 2005 r., I CK 832/04).

Wbrew ocenie wyrażonej przez sąd pierwszej instancji uznać należy, że klauzula będąca przedmiotem kontroli w tej sprawie stanowi postanowienie kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy. Ma więc charakter postanowienia niedozwolonego w świetle art. 385¹ k.c.

Klauzula ta bowiem, nie będąc uzgodniona indywidualnie z konsumentem, w sposób jednostronny upoważnia przedsiębiorcę do ustalenia daty dokonanego przez konsumenta zakupu, a tym samym daty zawarcia umowy sprzedaży pomiędzy stronami i przejścia na konsumenta prawa własności zakupionej rzeczy. W ten bowiem sposób należy rozumieć postanowienie, zgodnie z którym datę zakupu stanowi data zamieszczona przez przedsiębiorcę na wystawionym przez niego paragonie lub fakturze. Co więcej, klauzula ta określa czas zawarcia umowy w oderwaniu od czasu zajścia konstytuujących ją elementów w postaci złożenia i przyjęcia oferty (art. 70 § 1 k.c.). W efekcie badana klauzula narusza równowagę kontraktową stron, a nadto, w szczególności w połączeniu z innymi postanowieniami badanego wzorca, może wprowadzać konsumenta w błąd co do czasu zawarcia umowy (który wyznacza chwila złożenia przez oblata oświadczenia o przyjęciu oferty - dojścia tego oświadczenia do oferenta w sposób określony w art. 61 k.c.) i stanowić źródło nierzetelnego traktowania konsumenta.

Wbrew wywiodom sądu okręgowego, przyznane przedsiębiorcy, na mocy kontrolowanej klauzuli, prawo do jednostronnego ustalenia czasu zawarcia sprzedaży (umowy sprzedaży) jest nie tylko sprzeczne z dobrymi obyczajami, ale również rażąco narusza interesy konsumenta. Chwila zawarcia umowy ma bowiem istotne znaczenie dla określenia sytuacji prawnej stron albowiem zasadniczo z tą chwilą powstają konsekwencje prawne tego zdarzenia, w tym prawa i obowiązki stron wynikające z zawartej umowy. Dodatkowo wskazać należy, że we wzorcu zawierającym będącą przedmiotem kontroli klauzulę, przewidziane zostały również postanowienia wprost warunkujące określone

uprawnienia konsumenta. Zgodnie bowiem z tym wzorcem, dziesięciodniowy termin do dokonania zwrotu zakupionego towaru powinien być liczony od daty zakupu. Trafnie wprowadził sąd okręgowy podnosi, że powyższy zapis wzorca umowy pozostaje w sprzeczności z regulacjami ustawowymi – obecnie art. 28 ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, zgodnie z którym bieg terminu do odstąpienia od umowy (ustawa przewiduje w tym zakresie termin czternastodniowy) rozpoczyna się dla umowy, w wykonaniu której przedsiębiorca wydaje rzecz, będąc zobowiązany do przeniesienia jej własności - od objęcia rzeczy w posiadanie przez konsumenta lub wskazaną przez niego osobę trzecią inną niż przewoźnik. Z kolei w poprzednio obowiązującej ustawie z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumenta oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, termin ten wynosił dziesięć dni i liczony był od dnia wydania rzeczy (art. 10 ust. 1 ustawy). Okoliczność ta nie ma jednak znaczenia dla oceny abuzywności kontrolowanego postanowienia wzorca. Zapisy wzorca sprzeczne w tym zakresie z ustawą, zakwalifikować należy jako nieważne z mocy prawa (art. 58 § 1 k.c.), jednakże w sposób sprzeczny z prawem wprowadzają one w błąd konsumenta co do treści i zakresu przysługujących mu praw. Zgodnie bowiem z treścią powyższego wzorca, konsument jest informowany przez przedsiębiorcę, że dziesięciodniowe prawo odstąpienia od umowy, przysługujące mu w związku z zawarciem umowy sprzedaży na odległość, liczone jest od daty zakupu, a więc od daty wskazanej przez przedsiębiorcę na fakturze lub paragonie. Tym samym dochodzi do sprzecznego z dobrymi obyczajami rażącego naruszenia interesów konsumenta. Nie ma przy tym znaczenia, w ramach wykonywanej kontroli abstrakcyjnej, czy w okolicznościach konkretnej umowy, zachowanie przedsiębiorcy będzie skutkowało rzeczywistym ograniczeniem praw konsumenta.

Z tych wszystkich względów wniesioną w tej sprawie apelację uznać należy za zasadną, co skutkuje koniecznością zmiany zaskarżonego wyroku (art. 386 § 1 k.p.c.). Zawarty w wyroku zakaz stosowania przez pozwanego klauzuli uznanej za abuzywną znajduje swoją podstawę w art. 479⁴² § 1 k.p.c., natomiast zarządzenie o publikacji prawomocnego wyroku na koszt strony pozwanej -j w art. 479⁴⁴ k.p.c.

Merytoryczna zmiana zaskarżonego wyroku skutkuje również zmianą zawartego w nim rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Wobec faktu, że pozwany ostatecznie przegrał proces, należało, zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 k.p.c.), obciążyć go obowiązkiem zwrotu kosztów przeciwnikowi. Wysokość tych kosztów, w odniesieniu do postępowania odwoławczego, na które składa się koszt zastępstwa prawnego, ustalona została na podstawie § 18 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, z uwzględnieniem reguły temporalnej zawartej w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 stycznia 2013 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, a także z uwzględnieniem § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.